

Silja Aðalsteinsdóttir

BARNDOMSMINDER en gammel og ny mode i islandske børnebøger

I min bog, *Islandske børnebøger 1780-1979* (1981) hævder jeg at den første islandske børnebog udkom i 1780. Et sted må man jo begynde, og dette blev måske sagt en smule for sjov, fordi bogen blev selvfølgelig ikke udgivet på samme måde som man nu forstår som *for børn*. Tværtimod er den trykt tæt og med små gotiske bogstaver og der er ingen billeder i den (med undtagelse af en lille engel på titelsiden). Men den hedder *Børnedigt* og den blev skrevet til et barn - pastor Vigfús Jónssons lille pige da hun blev født, til sin fars store glæde. Digtet er i eddakvadernes stil og minder tit om Hávamál når Vigfús fortæller sin lille datter nøje hvad hun skal gøre, hvad hun må passe sig på og hvordan hun skal opføre sig i livet.

Men til trods for alle de gode råd har digtet en optimistisk tone som gør det lidt specielt. Pigen skal være mådeholden i enhver henseende. Hun skal være forsigtig i sin tale, men hun skal ikke tie stille, hun skal vælge sine venner med omhu men hun skal elske alle mennesker, hun skal være flittig og from men ikke kedelig og hun skal lære at more sig på en høflig og beskeden vis. Hun skal have selvtillid og lære selvkontrol. Hun skal være ærlig - men da der findes al slags mennesker i denne verden må hun også være snu; eller som der siges i digtet (vers 41): Du skal være troskyldig som en due men også listig som hugormen ... Aldrig i digtet lægger man mærke til at Vigfús taler specielt til en pige. Han vil opdrage et selvstændigt individ, uanset barnets køn.

De børnebøger som udkom på Island i det næste århundrede lignede ikke Vigfús Jónssons Børnedigt. Bogen skabte ikke en "mode" i børnebøger; tiden var ikke inde endnu, det gamle samfund havde ikke brug for specielle bøger for børn. Island var en dansk koloni, landbruget holdt menneskene fast på landet og bysamfundet voksede meget langsomt. Det industrielle samfund kan først siges at være kommet til Island i begyndelsen af dette århundrede, indtil da havde man i landet en

samfundsform som ikke havde ændret sig bemærkelsesværdigt i godt tusind år.

Litteraturen i det gamle samfund deltes ikke op i mande-, kvinde- og børnelitteratur. Når folk sad sammen i det kombinerede sove- og arbejdsværelse (*baðstofa*) læstes der højt for alle - af Biblen, de gamle sagaer, eller man fortalte folkesagn, eventyr og mange slags historier og fortællinger. De færreste børn kom i skole, de lærte det de skulle af deres forældre, bedsteforældre eller ældre søskende og behøvede ikke specielle bøger for at lære hvordan man opførte sig eller hvordan samfundet fungerede; det kunne de se i deres hverdag ved at arbejde sammen med de voksne.

Da man så småt begyndte at udgive børnebøger i det nittende århundrede var de fleste oversat eller kopieret efter udenlandske bøger. Forfatterne var i de fleste tilfælde mennesker som længe havde været bosat i udlandet, oftest i Danmark, og som så gerne ville at islandske børn fik noget af det som børn i andre lande fik. Disse bøger er både moralske og kedelige, de eneste undtagelser er digteren Jónas Hallgrímssons sjove efterligninger af H.C. Andersens eventyr, samt en novelle af ham om børn som man også formoder at han skrev for børn.

I begyndelsen af dette århundrede er Reykjavík ved at blive en relativt stor by. Efterhånden findes der flere og flere mennesker som har levet hele deres liv i en by - selvom man stadigvæk har den situation på Island at en stor del af den ældre generation er indvandrere til Reykjavík og andre større byer men er opvokset på landet. Med bylivet kommer der skoler, og børnene deltager mindre og mindre i arbejdslivet. De begynder at leve deres eget liv.

Nu var tiden endelig inde for specielle børnebøger, mindst et århundrede efter nabolandene. Den første originale islandske børnebog udkom i 1907 og hedder *Barndommen*. Fortsættelsen kom året efter med samme titel. Forfatteren var Sigurbjörn Sveinsson (1878-1950), søn af landbrugsarbejdere og vokset op på adskillige gårde i Nord-Island, men blev lærer som voksen. Han var ret ung da han udgav sine barndoms minder, knapt tredive år gammel, men det gjorde han på grund af en

”alvorlig mangel på islandske børnebøger”, som han siger i forordet til første bind.

Sigurbjörn Sveinssons barndoms minder er nogle dejlige historier, barnlige, oprigtige og humoristiske, ikke for moralske, aldrig langtrukne, skrevet på et enkelt sprog som ikke bliver forældet eller kedeligt. Selvom han flytter fra gård til gård sammen med begge sine forældre, eller sin mor, beskriver han en barndomsparadis i disse historier, hvor gud er oppe i himlen og moderen hans stedfortræder her på jorden. Under disses kærlige blik kan almuen ha’ det lige så morsomt som den har lyst til.

Sigurbjörn blev uhyre populær og utallige forfattere skrev børnehistorier i hans stil i de følgende årtier. Og den næste forfatter som skrev barndoms minder blev endnu mere berømt. Det var Jón Sveinsson eller Nonni (1857-1944), Jesuiter-præsten fra Akureyri, som er Nord-Islands hovedstad. Han var søn af en embedsmand som døde da drengen var ung, og blev tilbudt at studere i Frankrig da han var tolv år gammel. Han kom kun hjem til Island som gæst efter det. Sine bøger skrev han på tysk eller dansk. Hans første bog udkom i 1913 i Tyskland: *Nonni, Erlebnisse eines jungen Isländers*, den beskriver hans opvækst og fortæller om hans livs største eventyr, da han bliver udpeget til et studieophold i Frankrig og hans rejse derned, afbrudt af et langt og begivenhedsrigt ophold i Danmark på grund af en krig mellem Frankrig og Tyskland.

Nonnis bøger blev meget populære på Island, i Tyskland og sikkert flere lande, da de blev oversat til flere sprog. De er lidt langtrukne i stilen og meget kristelige og moralske, men de fortæller spændende historier og - hvad måske er vigtigst - de beskriver et liv som alle så gerne ville have levet som børn: i nærmest total frihed i et stort, åbent og skønt land. Nonni og hans lillebror, Manni, ror ud på Eyjafjörður - en båd kan man altid låne -, de rejser til fods ind i dalene og tager den første hest de ser når de er trætte - der er også heste overalt som man lige kan låne -, de klatrer i bjergene og træffer endda en forbryder deroppe. Efterhånden minder Island ikke så lidt om det Vilde Vesten i Amerika!

Sigurbjörn og Nonni fik utallige efterfølgere blandt islandske børnebogforfattere. I Sigurbjörns stil skrev mange lærere små morsomme og søde historier om børn på landet og i byerne ved kysten. Nonnis ef-

terfølgere kom lidt senere ind på scenen og skrev spændende trivialromaner om børn ude på eventyr.

Den næste modebølge i islandsk børnelitteratur varede også længe. Det var den sociale ungdomsroman som fremkom i 1930'erne. Lange romaner, tit i flere bind, om børn og unge mennesker i nyt industrisamfund på Island, og deres forsøg på at lære verden og sig selv at kende. Blandt de forfattere som kom frem i denne bølge er to af de bedste børnebogsforfattere vi har ejet: Stefán Jónsson og Ragnheiður Jónsdóttir. De skrev begge to romaner både for voksne og for børn og unge, interessante og spændende romaner om hvordan det er at vokse op i et samfund som forældrene ved forbavsende lidt om - hvor man igen og igen må lave reglerne om på sin vej til målet. Forfatterne er begge to kloge og liberale mennesker som forstår sig på folk, og mange karakterbeskrivelser i deres bøger er uforglemmelige.

Under krigen blev Island besat, først af den britiske hær og et år senere af amerikanerne. Til forskel fra nabolandene, Danmark og Norge, bragte krigen arbejde og penge til Island efter en svær krisetid. Da der var mangel på varer til at bruge de nye penge på, blev bøger endnu mere populære end før som gaver og luksusvare; det var noget som vi selv kunne lave. Men islandske forfattere var ikke mange nok til at producere det nødvendige antal bøger for de "ny-rige" islændinge. Oversatte børnebøger, som der altid havde været omtrent samme antal af som af de indenlandske, blev nu dobbelt så mange - og sågar endnu flere. Blandt de oversatte bøger var der mange gode bøger, men de fleste var trivialromaner fra England og USA. I en periode var der strid mellem alvorlig islandsk litteratur for børn og oversat triviallitteratur - indtil den sidstnævnte sejrede og islandske forfattere begyndte at producere lignende bøger: bekæmpe fjenden med dens egne våben.

Disse trivialromaner for børn faldt især i to genrer: eventyrbøger i Nonnis eller Enid Blytons stil og søde historier om verden før syndefaldet, altså fortællinger fra "det gamle islandske samfund" som forfatterne syntes - i lyset af efterkrigsårenes korrupsion - var så godt og smukt og uskyldigt og uden alt onde. I Islands hurtigt voksende bylandskab blev børnene

fortalt utallige gange at det eneste ”rigtige” var at bo ude på landet ”i gamle dage”!

Således var situationen mellem 1960 og 1970, selv om der udkom nogle gode bøger ind imellem og nogle trivialforfattere var bedre end andre. Men i begyndelsen af halvfjerdserne (70-årene) kom den skandinaviske bølge - som den populært blev kaldt - til Island og ændrede situationen ganske hurtigt. Disse nye børnebøgers motto kan siges med to ord: Hverdag og nutid! Ikke flere urealistiske eventyr i bøger for børn og ingen ”gamle dage” men islandske børns dagligdag i halvfjerdserne (70-årene). I disse bøger forsvandt det gamle Island - eller blev kun betragtet som noget sært og af mindre betydning. Reykjavík og de større byer blev børns normale miljø.

Som altid, i enhver modebølge, deltog der i denne både gode og dårlige forfattere, og idet jeg indrømmer at de fleste af halvfjerdsernes hverdagsskildringer er overfladiske og kedelige må jeg også erkende at en af vores bedste nulevende forfattere, Guðrún Helgadóttir, sejlede frem på denne bølge. ”Hendes” tvillinger, Jón Oddur og Jón Bjarnis hverdagseventyr er helt uimodståelige i deres raske fortællemåde og friske humor.

I de sidste ti år er produktionen af børne- og ungdomsbøger vokset støt og roligt, især af nye islandske bøger. I 1975 udkom der kun 10 nye islandske børnebøger (det må indrømmes at de undertiden havde været flere, f. eks. helt op til 23 i 1973), i 1986 var de 25 og i 1992 udkom der 45 nye bøger for børn og unge - og nu er de oversatte bøger ikke længere dobbelt så mange selvom de endnu er flere end de indenlandske. Alle de adskillige ”modebølger” har stadigvæk deres repræsentanter på markedet, men bøgerne som følger de nyeste bølger er selvfølgelig de mest populære.

Man lægger mærke til at hverdagsrealismen flytter fra de mindre børn til ungdommen i firserne (’80-årene), fra børnehaver og daginstitutioner til ungdomsskole og fester. Den første virkelige ungdomsbog var meget god, *Buret*, af Olga Guðrún Árnadóttir, en velskrevet roman om en ung piges opgør med hjem, skole og samfund. Den solgte godt og forfattere og forlagsfolk fik øjnene op for et nyt marked. I de 15 år som siden er gået har ungdomsbøger toppet salgslisterne de fleste år og den ene forfatter efter

den anden er blevet ”verdensberømt” blandt islandsk ungdom. Mange af disse bøger er morsomme skildringer af dejlige unge mennesker som har nogle små problemer derhjemme og et mindreværdskompleks de gerne vil af med. Nogle forfattere prøver at gøre lidt mere end det, og jeg kan lige nævne Andrés Indriðasons sidste bog, *Alt i bedste orden*, om en begivenhedsrig sommer i en sekstenårs liv i halvtredserne (50-årene). Men i ingen af de bøger jeg har læst er det lykkedes at vise ungdomssjælens sårbare dybder, undtagen i Pétur Gunnarssons fantastisk velskrevne roman *Jeg om mig fra mig til mig* som typisk nok blev udgivet som voksenbog.

Vi på Island har altid lavet meget få billedbøger for små børn. De fleste smukke billedbøger kommer fra udlandet og er også trykt der - samtryksudgaven som vi alle kender. Men ny teknik har gjort det lidt nemmere og billigere at lave billedbøger for et lille marked, og der har været en bemærkelsesværdig vækst i denne genre i de sidste otte til ti år. I disse bøger, forskelligt fra halvfjerdsernes (70-årenes) småbørnsbøger, blomstrer fantasien. Her bor der jætter og elver blandt mennesker eller hver i deres egen verden og alting kan ske, bogstaveligt talt. Selvfølgelig skal man ikke undervurdere litterære og kunstneriske udenlandske billedbøger, men børn behøver også - og måske først og fremmest - at se deres eget miljø i bøger og billeder. Mange af de nye islandske bøger er sig dette ikke bevidst, de kunne ligeså godt være skrevet for det multinationale marked, men blandt disse bøger er der også sande juveler som man aldrig bliver træt af at læse højt for børn. Jeg vil her kun nævne fire titler: *Flumbra*, en islandsk troldemor, *Blomsterne på taget*, *Beskedsposen* og *Bådrejsen til stjernerne*.

Guðrún Helgadóttirs historie om jættekvinden *Flumbra* som døde for kærligheden ”forklarer” for børn hvordan de forskellige naturfænomener er blevet til. De små hvide bjergbække er mælken som flyder fra jættekonens bryster efter at hun føder sine jætteunger. Jordskælv føler man når jætterne elsker med hinanden, og de underlige lavaformationer er i virkeligheden forstenede jætter som solen nåede at skinne på da de var på vej til hinanden. Historien er udkommet på flere sprog med englænderen Brian Pilkingtons humoristiske billeder. Han illustrerer også Guðrúns

nyeste billedbog, *Velkommen hjem, Hannibal Hansson*, en sød historie om hvor svært det kan være at flytte hjem efter lang tid i udlandet og om hvad der kunne gøre det nemmere.

Brian Pilkington illustrerer også Ingibjörg Sigurðardóttirs charmerende historie, *Blomsterne på taget*. Den fortæller om gamle bedstemor som bor alene i en gammeldags græstørvsgård på landet med blomster på taget, men flytter siden til en etageejendom i hovedstaden. For at kæmpe mod kedsomheden flytter hun efterhånden "landet" ind til byen, laver en blomster- og grøntsagshave på altanen, henter sine høns og sætter tørv på taget så blomsterne kan vokse der også. Denne gamle dame hedder Gunnjóna og er, som det siges i bogen, "helt anderledes end min egen bedstemor. Hun er nemlig sjov!" Og jeg kan tilføje her at man mærker en bestemt promovning af alderdommen i islandske billedbøger for små børn, hvor gamle mennesker er sjove og opfindsomme kammerater for de små. For eksempel kan jeg nævne Sigrún Eldjárn som skriver og illustrerer børnebøger; især i sine egne bøger er hun en storartet agent for bedstefædre og underlige gamle damer.

En "beskedspose", får vi at vide i Þorvaldur Þorsteinssons bog af samme titel, er en slags ur-kassettespiller som redder drengen Puttis liv. Putti bor i eventyrskoven hvor der hele tiden sker eventyr. Han er søn af syersken Maddamma og ikke nogen eventyrperson selv, men han vil så gerne deltage i et eventyr. Det gør han så, men finder snart ud af at eventyrene er dødsens farlige. Det er hans mor som bliver bogens hovedperson når hun prøver at redde ham fra Nattrolden. Historien er sjov og dejlig, men også passende farlig og spændende.

Bådrejse til stjernerne er skrevet og illustreret af en ung begavet kunstnerinde, Áslaug Jónsdóttir, og fortæller om fyrvogteren Friðmundur som en nat til sin store forskrækkelse ser at den ene af tvillingeparret Castor og Pollux er forsvundet af stjernehimlen. Han sejler derop i sin fiskerbåd sammen med sin hund og det lykkes dem i sidste øjeblik at redde Castor inden han forsvinder ned i et sort hul. Idéen er brilliant og tegningerne skønne.

Jeg kunne nævne mange flere billedbøger men dette skulle være nok til at vise tendenserne: fantasi, eventyr, opmuntrende historier om børn og voksne, unge og gamle.

*

For "mellemgruppen", de syv til tolvårige, blev man ved med at skrive hverdagshistorier eller "problembøger" som de også blev kaldt, men her mærker man også en forandring i begyndelsen af firserne (80-årene). De bedste historier bliver - hvis man kan sige det sådan - ømmere, dybere i følelserne, mere nærgående. Som eksempel kan nævnes serien om den lille halte Tobias og hans stærke og kække veninde Tinna af forfatterinden Magnea frá Kleifum. Denne serie begyndte at udkomme i 1982 og minder lidt om Elvis-bøgerne af Maria Gripe selv om de også er meget islandske.

To år inden den første bog om Tobias udkom, kom der en bog af en ældre forfatter som vakte stor opsigt. *Græssene i vinduet* hedder den og er af Hreiðar Stefánsson, som i årtier havde skrevet muntre hverdagshistorier sammen med sin kone, Jenna Jensdóttir. Græssene var helt forskelling fra hans ældre bøger, varm, inderlig, fuld af mærkelige og uventede personer, sjov men også sørgelig.

Og grunden til den indre varme som kastede sit skær på hele bogen var helt klart den at her beskrev Hreiðar Stefánsson for første gang sin egen barndom. Bogen blev prisbelønnet og omtalt i medierne og litterære tidsskrifter som et kunstværk for børn. Måske blev den dermed optakten til en ny mode. Måske var den gamle skik at fortælle om sin egen barndom i bøger for børn aldrig helt uddød. Men jeg tror faktisk at den nye bølge som opstod i Græssenes kølvand kom fra voksenbøger, hvor man i nogle år havde været interesseret i fortiden på en helt ny måde.

*

Biografier og selvbiografier har længe været populære på Island ligesom i andre lande, men de fik en ny inspiration i 1976 med det første bind af arbejderen Tryggvi Emilssons uhyre velskrevne memoirer, *Fattigfolk*, hvor han beskriver sin barndom og opvækst. Den solgte meget godt, bedre

end bind nummer to og tre, og der fulgte en bølge af biografier som havde én ting tilfælles: beskrivelsen af barndommen var altid den stærkeste del af bogen. Det samme gælder tit den nye markedsvare, "interview-bøgerne", hvor de interviewede er berømte mennesker. Men til forskel fra de traditionelle biografier handler interview-bøgerne tit om yngre mennesker end (selv)biografierne, og mest mennesker som er opvokset i Reykjavík.

Romanforfatteren Pétur Gunnarsson havde da allerede vist, i de første to bind af de fire voksenbøger om drengen Andri (som er nært beslægtet med ham selv) at barndommen i en storby ikke behøver at være kedelig. Tværtimod lever bybørn et eventyrrigt liv, til trods for at de ingen dyr har at passe, heste at ride på eller elve at svømme over som børnene på landet.

Pétur Gunnarssons første to bind om Andri blev alle tiders success og endda filmatiseret. Voksenbøger om børneliv - eller "drengelev", fordi det mest var mænd som skrev om deres barndom og ungdom - blev vældigt populære i nogle år derefter på Island. Jeg kan nævne forfatteren Einar Már Guðmundsson som er blevet oversat til nabosprogene. Denne popularitet blandt voksenforfattere tror jeg spillede en stor rolle i udviklingen af børnebøgerne, som nu blev mere bevidst om de utallige og brogede sider af det at være barn.

De bøger jeg omtaler i det følgende er ikke alle strengt taget kun om forfatternes egen barndom, men at alle undtagen én mere eller mindre bygger på deres egne erfaringer giver historierne dybde og variation. Det er klart at jeg kun snakker om et lille udvalg af titlerne.

Kristín Steinsdóttir har skrevet tre bøger som bygger på hendes barndom i halvtredserne (50-årene) i en lille landsby på Østlandet og i Reykjavík: *Franskbrød med syltetøj* (1987), *Kongegemme (Fallin spýta)*, 1988) og *Stjerner og drengegreger (Stjörnur og strákapör)*, 1989). Kristín fremtræder selv som biperson i bøgerne, hun er den rødhårede Kata (rødhåret fordi hendes far er kommunist, siger børnene i byen!), mens hovedpersonen er pigen Lilla som kommer fra Reykjavík for at besøge sine bedsteforældre på landet. I bog nummer tre rejser Kata fra Østlandet til Reykjavík for at besøge Lilla og man kan sammenligne børneliv og børnelege på landet og i hovedstaden anno 1956. Hovedstaden viser sig at

være betydeligt mere moderne, med rock 'a billy og strutskårter og det hele, mens legene på landet er mere varierede, børnene der er friere og i tættere kontakt med landsbyens næringsliv.

Kristíns lidt ældre søster, Iðunn Steinsdóttir, skriver også børnebøger, og bruger i en af sine bedste bøger, *Skyggerne fra fjeldet* (1990) sine egne barndoms minder fra den samme lille landsby sidst i fyrreerne (40-årene).

Kristín og Iðunn Steinsdóttirs bøger er humoristiske og glade. Selv om det sker små ulykker ind imellem, får man en klar fornemmelse af at i halvtredserne var verden fuld af børn og at de var meget lykkelige.

Der er også masser af børn i næsten hvert eneste hus i Guðrún Helgadóttirs trilogi, som bygger på hendes barndom i Reykjavíks naboby Hafnarfjörður i krigsårene og den første efterkrigstid - men lykken har ikke fast bopæl i disse huse. Guðrún Helgadóttir, mor til fire, forfatter og medlem af folketinget, var allerede Islands mest populære forfatter for sine humoristiske historier om tvillingerne Jón Oddur og Jón Bjarni, samt søde fortællinger i billedbøger for mindre børn, da hun udgav det første bind af trilogien, *Sidde Guds engle*. (Titlerne på trilogien er vanskelige at oversætte. Sammen danner de den sidste halvdel af en aftenbøn:

Vertu yfir og allt um kring
með eilífri blessun þinni.
Sitji guðs englar, saman í hring
sænginni yfir minni.

Som nogenlunde betyder: Vogt nu over og alt omkring med din evige velsignelse. *Sidde guds engle, sammen i kreds, over min seng.*)

De tre bøger har hver sin hovedperson. I den første er det Heiða. Hun er som Guðrún selv det ældste barn i en fattig, børnerig familie. Faderen er sømand og bor sammen med kone og børn hos svigerforældrene. I bog nummer to er det Lóa-Lóa, Heiðas næstyngste søster, som er hovedpersonen. Og i den tredje og sidste bog er det Abba, den yngste datter og husets solstråle. Søskenene i bedstefars lille hus er "kun" syv i trilogien. I virkeligheden var Guðrún den ældste af ti søskende, men virkeligheden kan undertiden blive for virkelig for litteraturen!

I disse bøger fortæller Guðrún om det daglige liv i fiskerbyen, som i den første bog er besat af amerikanerne under krigen. Mange skægge ting finder sted som Guðrún beskriver med glæde, men hun forstår også at hvis man har sol så har man også skygge, og både tragikomiske, sørgelige og fuldt ud tragiske begivenheder forekommer også i bøgerne.

Det mest tragiske er da byens ene trawler bliver skudt ned af tyskerne på vej hjem fra England. Beskrivelsen af hvordan den lille fiskerby kryber sammen på fjordens kyst, som var den blevet slået, er kort og mesterlig. Og på forsiden af Morgunblaðið, landets største avis, er der billeder af alle de døde, otte og tredive mænd - undtagen én. Hans ramme er sort da der intet billede fandtes af ham. Fem og tres børn har mistet deres fædre.

Jeg kan tilføje at selv om Island ingen hær har mistede vi forholdsvis flere mænd under krigen end USA, da mange af vores skibe og både blev skudt ned. Og vi var jo ikke så mange i forvejen.

Vi mistede ikke kun mennesker i havet under krigen. For første gang i islandske børnebøger fremkommer det i Guðrúns bøger, at mange britiske og amerikanske soldater tog deres islandske kærester med til England og Amerika, da de rejste hjem igen. Dette bliver lidt komisk - eller skulle jeg sige tragikomisk - når Lóa-Lóa remser flere og flere af byens piger op som er rejst eller som skal rejse, og så spørger hun sin bedstemor: "*Mangler der piger i Amerika?*"

Krisen i trediverne var alvorlig på Island men under krigen blev vi, i modsætning til vore naboer i Norden, velhavende. I de sidste to bøger beskriver Guðrún de bedre tider når de kommer til fiskerbyen med arbejde, penge, smukke ting og korrupsion. Et symbol på korrupsionen er de små sorte rotter, som kom sammen med amerikanerne, men som ikke tog tilbage sammen med dem efter krigen. De ligner ikke de store grå islandske rotter, fordi de går ind i menneskeboliger, det gjorde de gamle grå aldrig. Soldaterne skulle hellere tage rotterne med sig hjem end pigerne, tænker søstrene.

Alle begivenheder bliver set med de tre søstres øjne og de spekulerer og filosoferer hver på sin vis. Det bedste ved trilogien er netop søstrenes forskellige personligheder, som Guðrún så mesterligt tegner. Heiða, den ældste, er drømmeren, hende som vil at alting skal være perfekt hjemme

hos hende. Og når det ikke er det digter hun et nyt liv for sin familie i samtaler med andre. Det er også hende som drømmer om at blive forfatter. Lóa-Lóa er det jævne menneske, realisten, som finder sig i tingene som de er. Hun forstår ikke det kontroversielle: Hvorfor man gifter sig med én, som man ikke er forelsket i; hvorfor de voksne siger én ting men mener noget andet; hvorfor man ikke bare uden omsvøb kan fortælle sandheden om det, man har hørt og set. Tingene er som de er og det skal man se i øjnene, mener Lóa-Lóa, hvis øjne er af to forskellige farver, det ene blåt og det andet brunt. Livet bliver ikke nemt for hende.

”Hvis jeg stirrer lige ind i solen og lukker så øjnene, så lukker jeg solen inde i mine øjne,” siger Abba, den yngste, og det stemmer. Hun ser det smukke i livet og har så stor indflydelse på sine omgivelser at hun faktisk magter at ændre dem. Abba er lykkens barn, men også hun oplever stor sorg i sin bog, ligesom sine ældre søstre.

Magnea frá Kleifums bog, som bygger på hendes mors barndom, handler også om et solskinsbarn og hedder ligefrem *Sossa solskinsbarn*. Den finder sted kort efter århundredeskiftet på en ussel bondegård oppe i Vestfjordene på Islands nordvesthjørne og handler om en stor familie, mor og far og elleve søskende som mærkeligt nok får alle sammen en klar persontegning i bogen, ikke mindst den fireårige Sigga som er sød som en engel men kedelig som en høne. Men i fortællingens centrum er den seks år gamle Sólveig Guðríður eller Sossa som taler i første person og er mindst lige så nært beslægtet med sin forfatter som med dennes mor.

Sossa er en vidunderlig unge, temperamentsfuld, rask og rap i munden, ”lille og grim og har intet at sige derhjemme,” som hun siger, fantasifuld og klog. Hun laver historier hele tiden. I familiens trange kår og isolation ved ishavets kyst har hendes tanker ingen grænser. Hun ligner ikke sine søskende og forsøger at forklare det ved at blive to mennesker. Når hun er glad er hun Sossa, når hun er slem er hun den lede Setta. Så enkelt er det!

Disse fjerne omgivelser bliver ganske levende i bogen, og det lykkes Magnea at væve forklaringer og beskrivelser ind i teksten så den ikke minder om en lærebog - selv om den underviser læseren i mange ting som nutidens børn ikke kender. Den første halvdel af bogen beskriver familiens liv og arbejde og fortæller nogle af Sossas minder. Men den sidste halvdel

---

er en længere historie fra det forår når Sossa fylder syv år. Da skylder hendes far købmanden i den nærmeste landsby så meget at denne befaler faderen at indlevere den bedste af sine to køer som betaling. Dette er et frygteligt slag for den store familie. Faderen må gå til fods den lange lange vej langs fjorden, først ind, så ud igen og over et højdedrag for at aflevere koen, og Sossa går med ham. Mens hendes far drikker kaffe i den onde købmands køkken viser kokkepigen Sossa vej ind i et af værelserne, hvor hun møder sit spejl billede. Mens hun i forundring stirrer på sig selv for første gang kommer der en utroligt smuk og blid kvinde ind. Kvinden fortæller Sossa på et underligt sprog at hun er en dejlig pige. Sossa fortæller hende til gengæld om familiens dårlige situation, nu når koen er borte. Til sin forskrækkelse finder Sossa til sidst ud af at det er købmandens danske frue som hun står og snakker med, men konen er helt forelsket i Sossa og når hun har redet hendes hår betror hun hende at hun har mistet sin lille pige. Sossa tænker på alle børnene hjemme på gården og vil gerne sælge konen et af dem for koen. Inden Sossa går hjem med sin far enes de om at fruén skal få den kedelige Sigga. Til sidst fortælles der så om Sossas billedrige samvittighedsnag (Sigga er nu ikke *så* slem at hun skal sælges) som selvfølgelig bliver helt unødvendigt.

Kontrasten i bogen om Sossa er mellem fortællingens materiale, det gamle samfund i dets fattigste form, og hovedpersonen, den revolutionære Sossa. Hun sætter alle regnbuens farver på sine grå omgivelser.

Sossa solskinsbarn blev i fjor prisbelønnet som den bedste islandske børnebog udgivet i 1991. Den sidste bog som jeg vil omtale blev udgivet som prisbelønnet manuskript i 1992 og burde efter min mening også få prisen som det års bedste bog, som bliver valgt nu til april. Ingen børnebog fra sidste år kan måle sig med den, selv om sidste år var usædvanligt godt.

Bogen hedder *Benjamin* due og er af en tredive år gammel forfatter, Friðrik Erlingsson, og den fortæller, som så mange andre, om forskellige begivenheder i nogle drenges liv en sommer i Reykjavík for måske tyve år siden. I begyndelsen er der tre venner, Benjamin, Andreas og Baldur, men så kommer der en ny dreng i nabolaget, den halvt islandske og halvt skotske Rolant, en fantasifuld dreng hvis fjerne forfædre i Skotland var

riddere og som også gerne vil være ridder og kæmpe mod uretfærdigheden.

Dels fortælles der i bogen en klassisk og spændende historie om hvordan drengene stifter en ridderorden, Den røde drage. Det første stykke tid har de ingenting at lave undtagen øve fægtning med hjemmelavede sværd. Så bliver deres gamle venindes hus brændt ned og de får den opgave at samle penge til et nyt hus til hende. Det lykkes stort set og alle er stolte og glade.

Men bag denne glade historie sker der en anden og mørkere historie som de voksne ikke følger med i. Den handler om en strid mellem drenge, konkurrence og had. Og denne historie får en dødelig udgang. Endnu én gang bliver vi fortalt historien om hvordan verden blev skabt, hvor lykkelig den var og hvorledes den blev tilintetgjort. Det hjælper til med at hæve bogen op på et legendarisk plan at drengene hedder navne som giver en henvisning til vor fælles fortid. Baldur vælger enhjørningen som sit symbol, men han bliver også kaldt for Baldur den hvide som viser hen til nordisk mytologi. Benjamin og Andreas' navne giver en henvisning til Bibelen, medens Rolland var riddertidens mest berømte helt ifølge ridderromanerne.

Bogens stil er i takt med indholdet, rig og varieret, og personerne dybe og mangesidige. Det var en uventet glæde at læse denne bog.

Historien om Benjamin due og hans venner var en af mindst otte børnebøger fra sidste år som henter sit stof fra forfatterens barndom. Sidste års yngste forfatter, Gunnar Helgason, bruger endda sine barndoms minder i en munter børnebog: *Goggi og Grjóni* hedder den og handler om nogle børns konflikt med en sur buschauffør. Gunnar er 26 år gammel, tre år yngre end Sigurbjörn Sveinsson da han udgav sin Barndom i 1907. Endnu flere bøger fra sidste år behandler fortiden på en eller anden vis. En af dem som vakte stor opsigt, solgte godt og fik glimrende kritik var *Spøgelse kan ikke li' cola* af Kristín Steinsdóttir. Den handler om en pige som flytter i et gammelt hus på samme tid som hendes bedstemor dør. Pigen er dybt ulykkelig, men får andre ting at tænke på når hun kommer uventet i kontakt med et spøgelse, som levede som fattiglem i det gamle hus i midten af sidste århundrede.

*

Vi islændinge er sikkert blandt de mest moderigtige mennesker i verden - måske fordi vi så længe var fattige og fortabte der ude på verdens rand. Vi falder med det samme for alle nyheder indenfor teknologi. Intet folk har flere mobiltelefoner, faxmaskiner eller automatiske telefonsvarere end vi, og man kan næsten sige at et normalt islandsk hjem er udstyret som et mindre firma med sine pc-er og tilbehør. Og intet folk har været lige dygtigt til at smide ud alt gammelt, tøj, møbler, installationer! Måske betyder den nye modebølge i litteratur for børn og voksne at de nyhedslystne islændinge er begyndt at få øjnene op for deres nærmeste fortid.